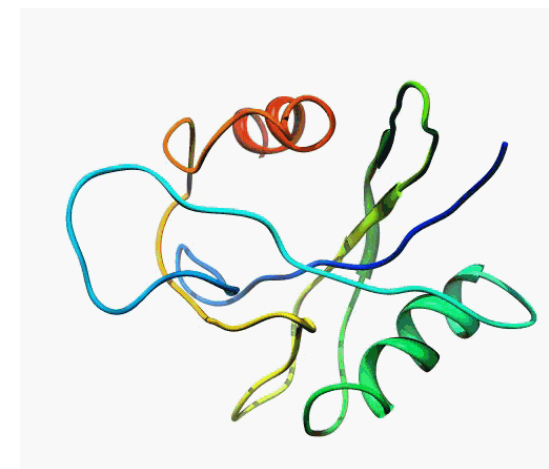
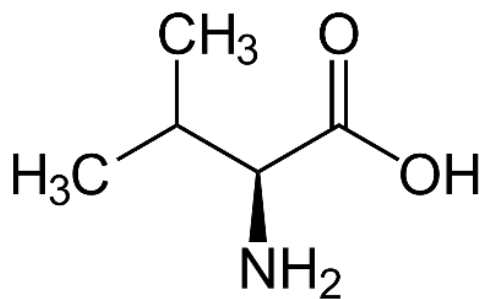
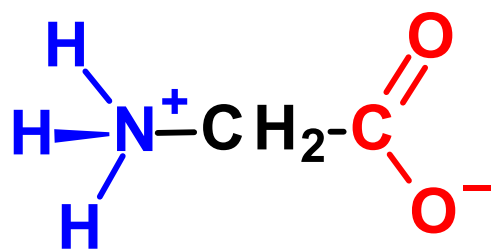

Вступ до Органічної Хімії

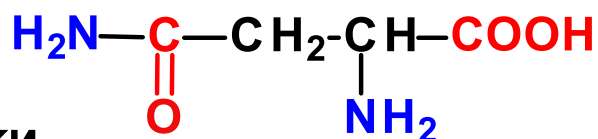
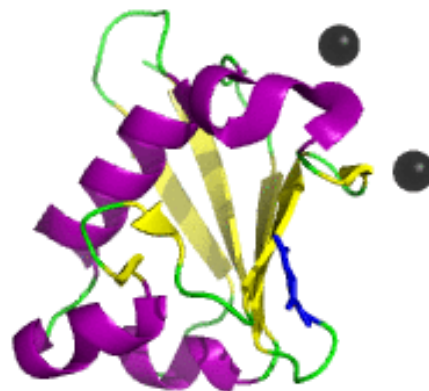
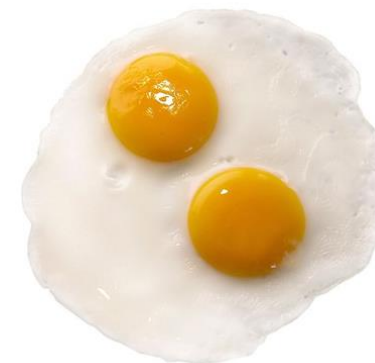
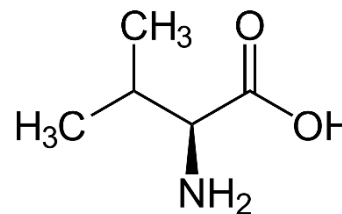

Лекція № 12. Амінокислоти. Пептиди. Уявлення про структуру білків.

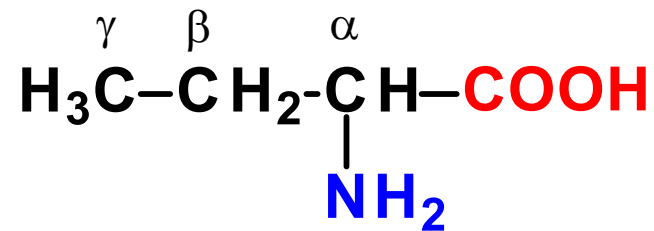
План лекції № 12

- Природні та синтетичні амінокислоти.
- Класифікація амінокислот.
- Будова амінокислот. Оптична ізомерія.
- Методи одержання амінокислот.
- Хімічні властивості амінокислот.
- Пептиди та білки.
- Структурна організація білків.
- Якісні реакції на пептиди та білки.

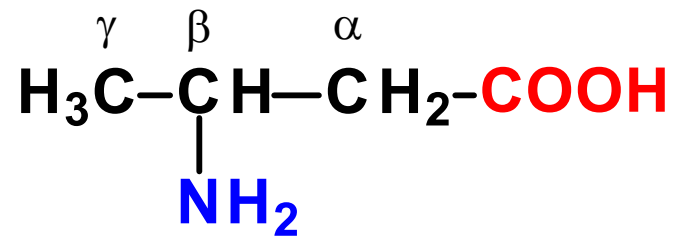

Амінокислоти

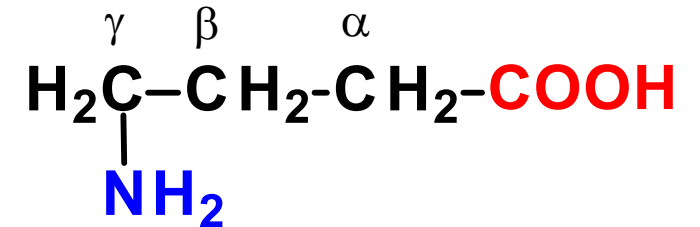
Амінокислота – це хімічна речовина, молекула якої одночасно містить аміногрупу $-NH_2$ та карбоксильну групу $-COOH$. За тим, до якого атому вуглецю приєднана аміногрупа, амінокислоти поділяються на α , β , γ і т.д. При цьому α -амінокислотами називаються такі, в яких карбоксильна та аміногрупа приєднані до одного і того ж атому вуглецю; β -амінокислотами – такі, де аміногрупа приєднана до атому вуглецю, сусіднього з тим, до якого приєднана карбоксильна; γ -амінокислотами – такі, де аміногрупа приєднана через один атом вуглецю від карбоксильної, і так далі.

2-амінобутанова кислота
(α -аміномасляна кислота)

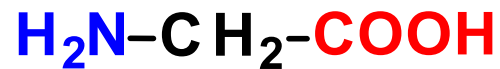
3-амінобутанова кислота
(β -аміномасляна кислота)

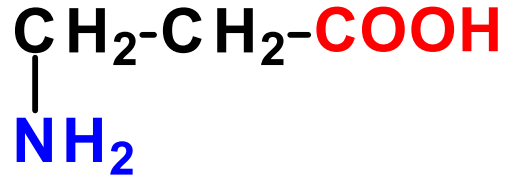
4-амінобутанова кислота
(γ -аміномасляна кислота)

Номенклатура амінокислот

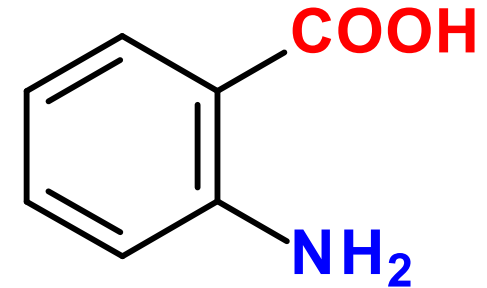
Назви **амінокислот** будуються так, як і оксикислот, тобто із назви відповідної кислоти з префіксом **аміно-** та вказівкою місця аміногрупи по відношенню до карбоксилу. Наступні приклади ілюструють основні способи побудови назв амінокарбонових кислот.

2-аміноетанова кислота
(амінооцтова кислота)

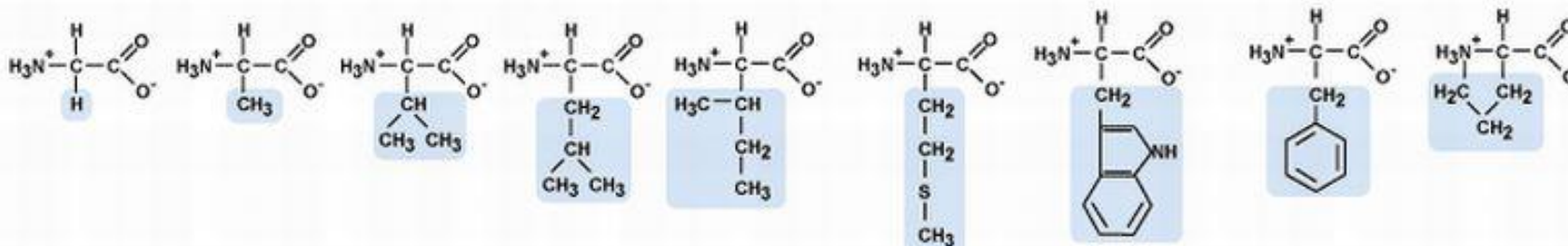
3-амінопропіонова кислота
(β-амінопропіонова кислота
β-аланін)

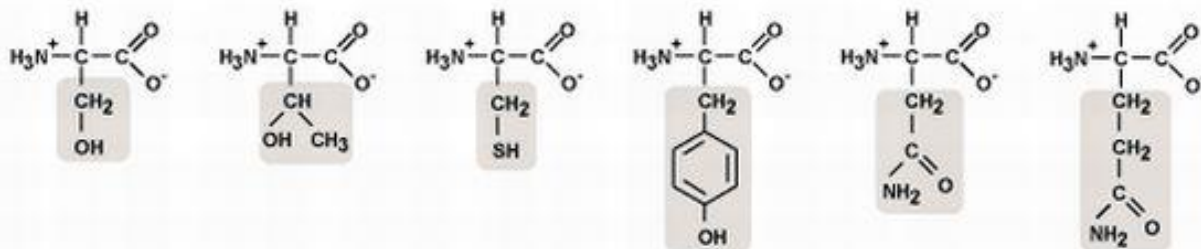
2-амінобензойна кислота
(o-амінобензойна кислота
антранілова кислота)

В побут міцно ввійшли емпіричні (тривіальні) назви амінокислот, якими широко користуються в хімії, в біологічних науках.

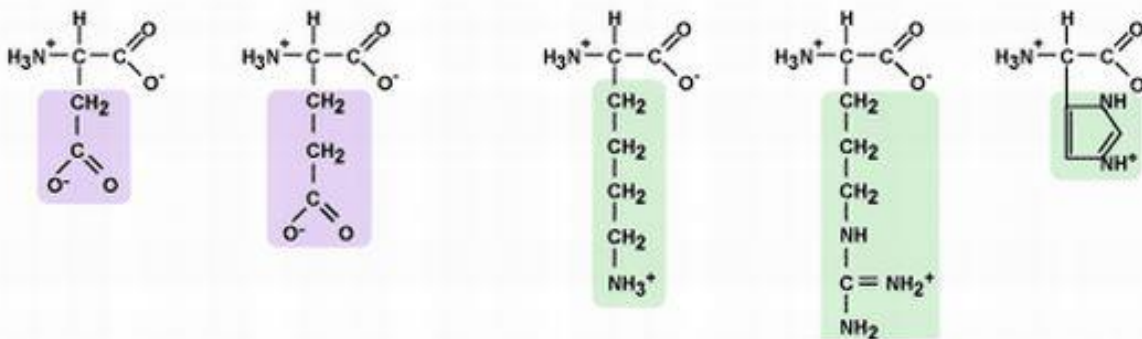
Протеїногенні амінокислоти

Гліцин   Аланін   Валін   Лейцин   Ізолейцин   Метіонін   Триптофан   Фенілаланін   Пролін

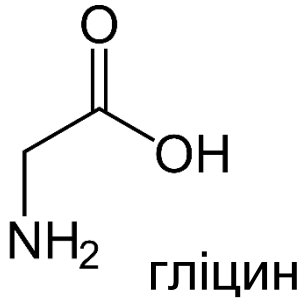

Серин   Треонін   Цистеїн   Тирозин   Аспарагін   Глутамін

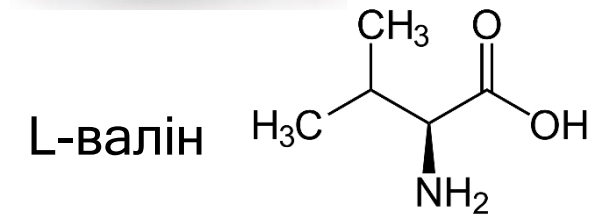
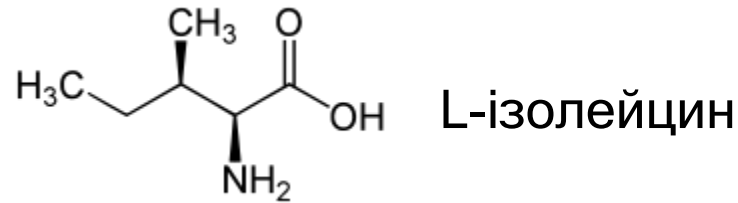
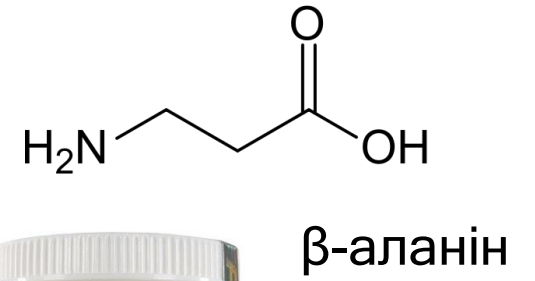
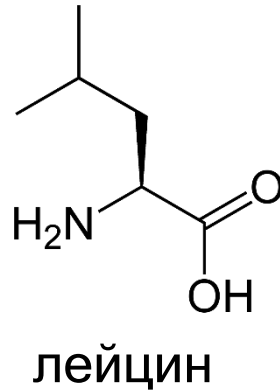

Аспартова кислота   Глутамінова кислота   Лізін   Аргинін   Гістидин

До складу протеїнів входять 20 α-амінокислот, які кодуються генетичним кодом і називаються протеїногенними або стандартними амінокислотами. Окрім них в організмі продукуються і інші амінокислоти, що називаються непротеїногенними або нестандартними.

Важливі незамінні амінокислоти

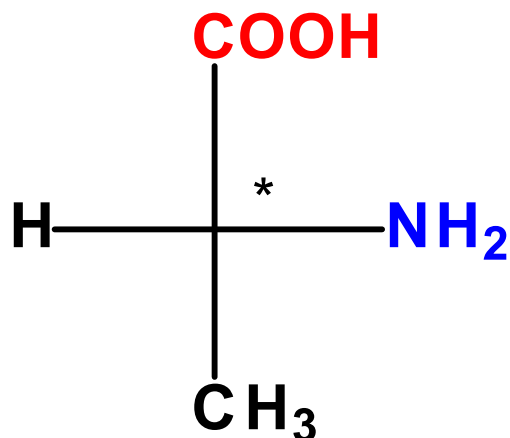

Амінокислоти з розгалуженими боковими ланцюгами (*branched-chain amino acids, BCAA*) у спорті і у важкій атлетиці використовуються як біологічно активні добавки (БАДи)

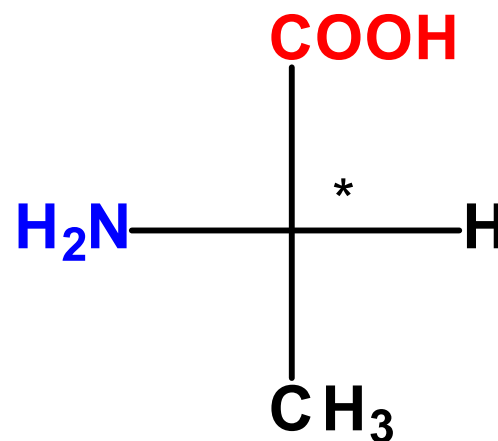

Стереοізомерія амінокислот

Всі природні амінокислоти, крім амінооцтової, містять асиметричні атоми Карбону, тому вони мають оптичні ізомери (стереοізомери або антиподи). Розрізняють *D*- і *L*-ряди амінокислот:

D(-)-α-аланін
(D-α-амінопропіонова кислота)

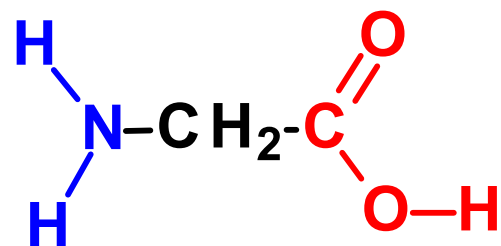

L(+)-α-аланін
(L-α-амінопропіонова кислота)

Будова амінокислот

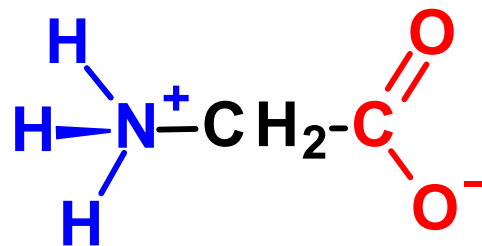
Амінокислоти являють собою кристалічні речовини. Під час плавлення вони руйнуються. **Амінокислоти** добре розчинні у воді й нерозчинні в органічних розчинниках, чим схожі на неорганічні сполуки. Цим властивостям більшою мірою відповідає структура амінокислот як “внутрішніх солей”, тому формули амінокислот прийнято записувати у вигляді **біполярного іона (цвітер-іон)**

нейтральна форма

гліцин

цвітер-іонна форма

амоніоацетат

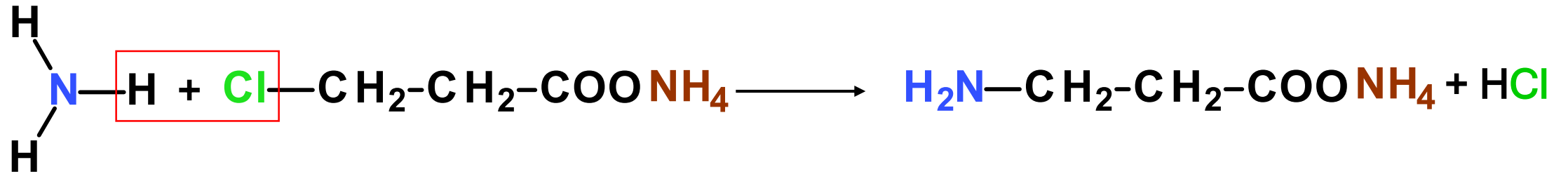
Ізоелектрична точка (pI) – характерне для певної амінокислоти значення рН, при якому максимальна частка іонів в розчині набуває нульового електричного заряду.

$$pI = \frac{pK_{COOH} + pK_{NH_3^+}}{2}$$

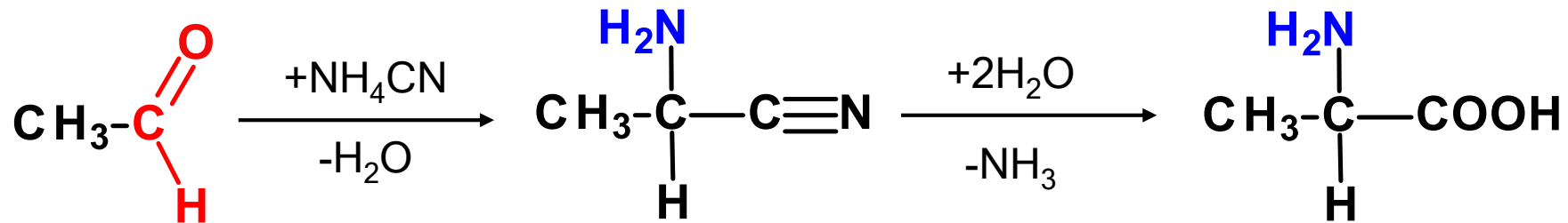

Синтетичні методи одержання амінокислот

1) Дією аміаку на α -галогенкислоти або їх солі. Сьогодні цей метод є основним промисловим методом синтезу α -амінокислот. Цю реакцію проводять з надлишком аміаку, бо спочатку утворюється амонієва сіль галогенопохідної кислоти:

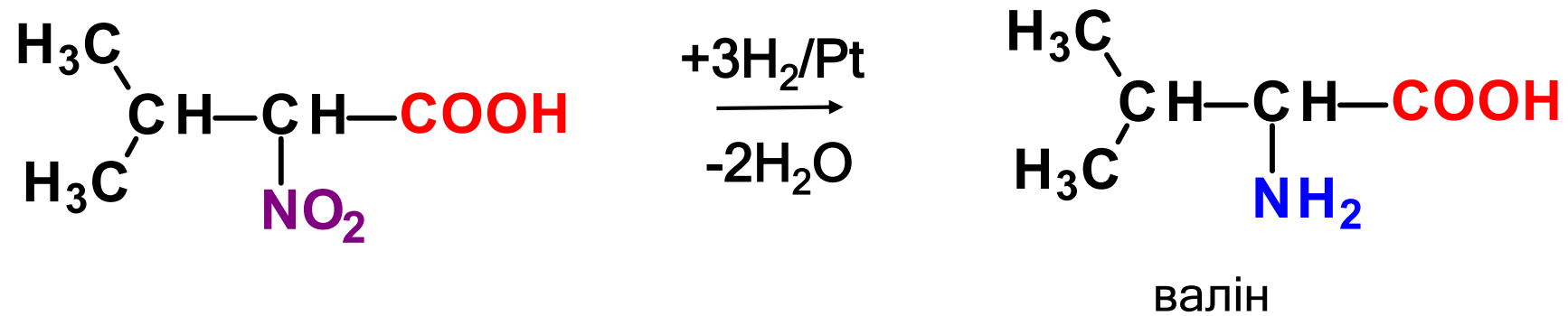

2) Взаємодія альдегідів або кетонів з синильною кислотою або її солями (ціангідринний або амініонітрильний синтез). А. Штреккер, М.Д. Зеленський і Г.Д. Стадников запропонували для цієї мети обробляти альдегіди або кетони сумішшю солей NH_4Cl і KCN , із яких утворюється NH_4CN :

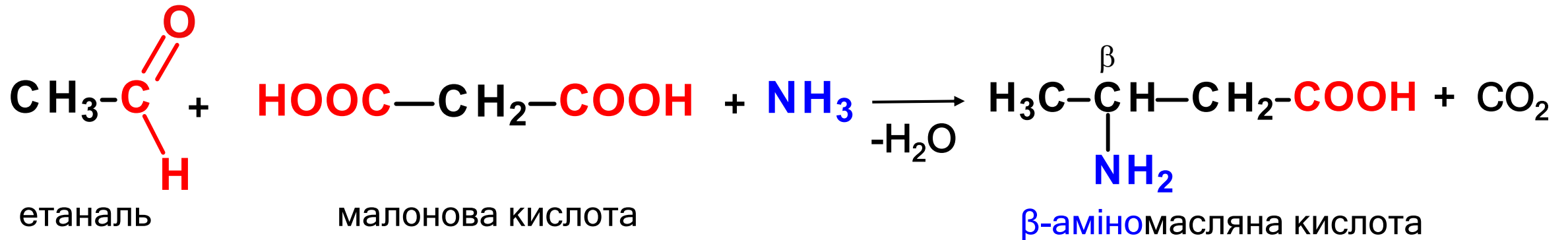

Синтетичні методи одержання амінокислот

3) Відновлення α -нітрокислот сильними відновниками.

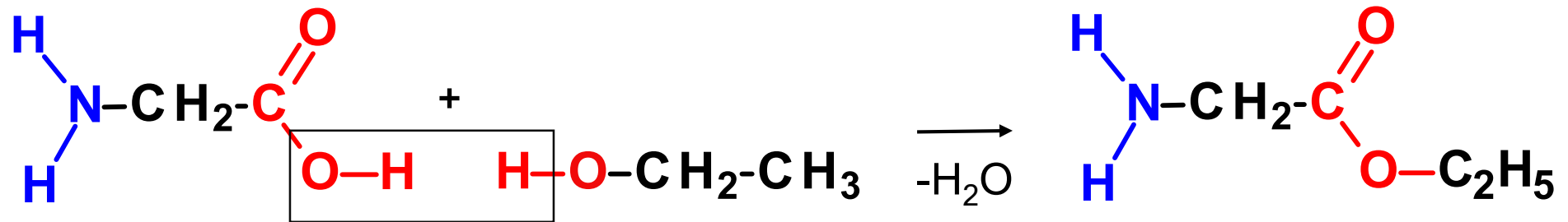

4) Синтез β -амінокислот. Метод В.М. Родіонова. β -амінокислоти можна отримувати конденсацією альдегідів з малоновою кислотою і спиртовим розчином аміаку:

Хімічні властивості амінокислот

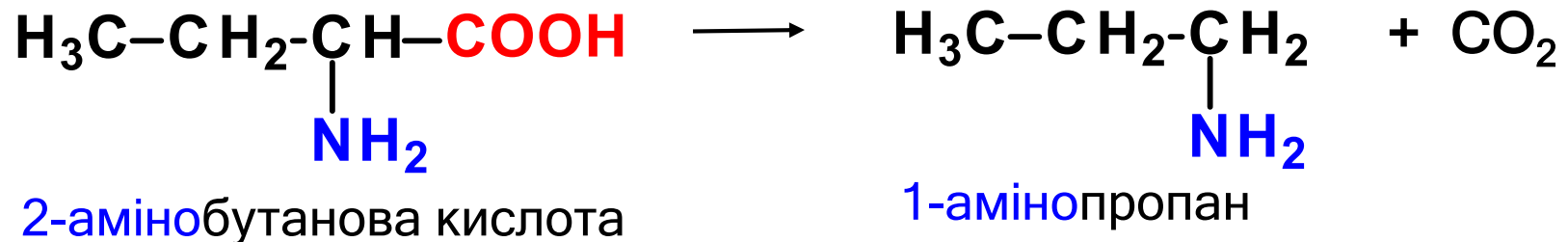
1) **Утворення складних ефірів.** Ефіри амінокислот отримують (звичайно у вигляді солей), діючи на амінокислоти спиртом в присутності хлористого водню.

амінооцтова кислота

етиловий естер амінооцтової кислоти

2) **Декарбоксілювання амінокислот.** У природі, в рослинних і тваринних організмах поширений ферментативний процес декарбоксілювання амінокислот. При цьому виділяється CO_2 і утворюється амін, що містить на 1 атом вуглецю менше:

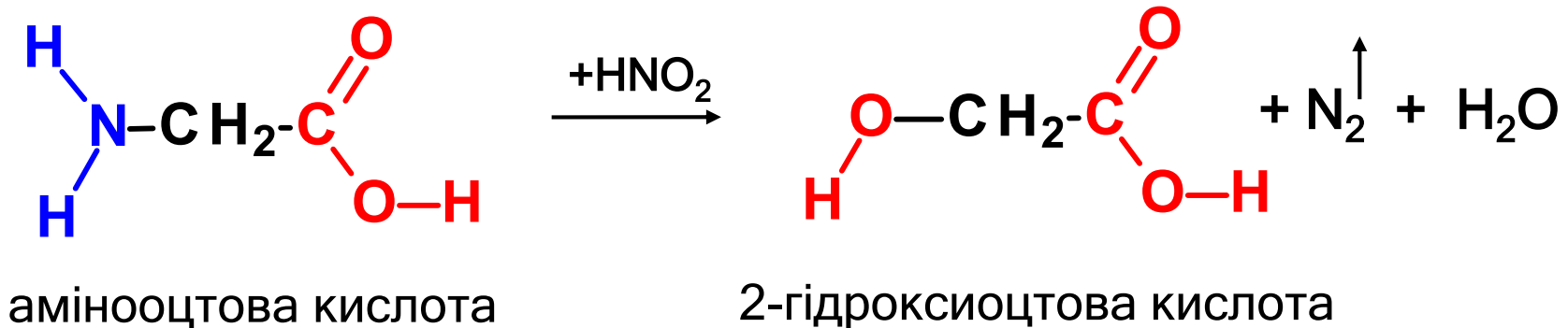

2-амінобутанова кислота

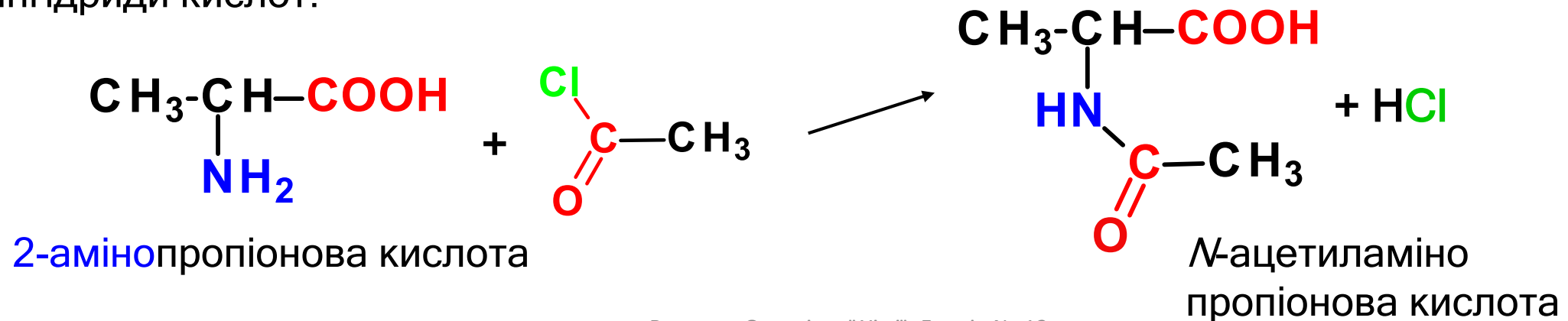
1-амінопропан

Хімічні властивості амінокислот

3) **Дія азотистої кислоти (утворення оксикислот).** При дії азотистої кислоти утворюються оксикислота і виділяються азот і вода.

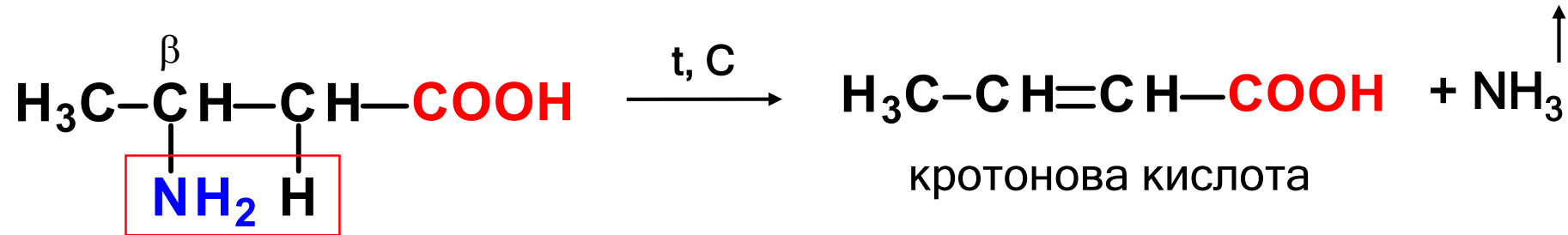

4) **Отримання ацильних похідних.** Як ацилюючі агенти застосовують галогенангідриди і ангідриди кислот:

Хімічні властивості амінокислот

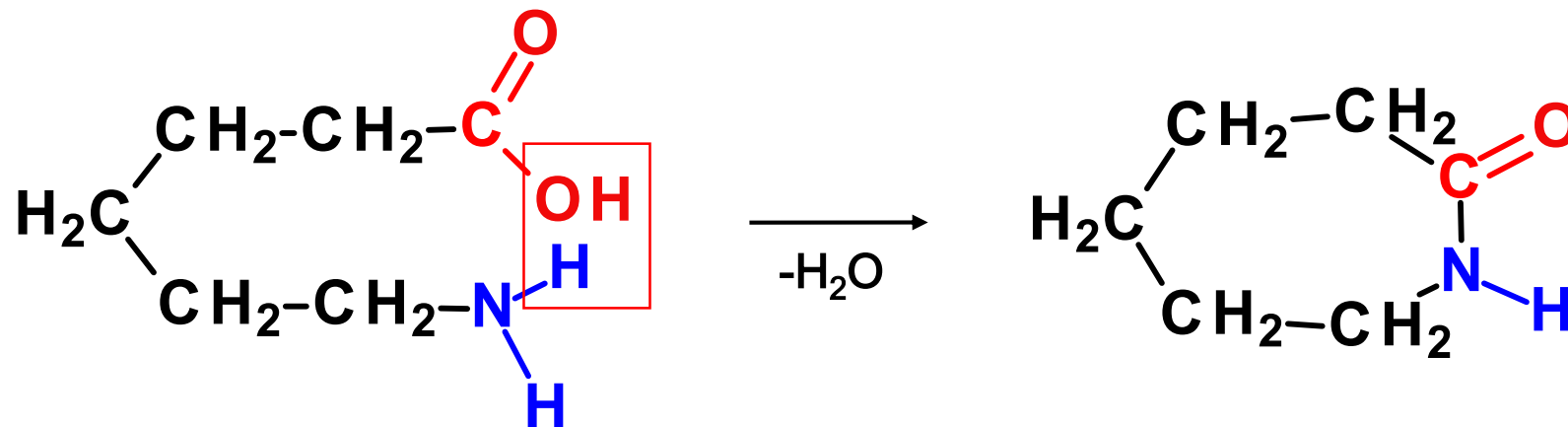
5) **Дезамінування.** β -Амінокислоти при нагріванні виділяють аміак і перетворюються в ненасичені кислоти.

кротонова кислота

β -аміномасляна кислота

6) **Внутрішньомолекулярна конденсація.** γ , δ і ϵ -Амінокислоти легко відщеплюють воду і циклізуються, утворюючи внутрішні аміді - лактами:

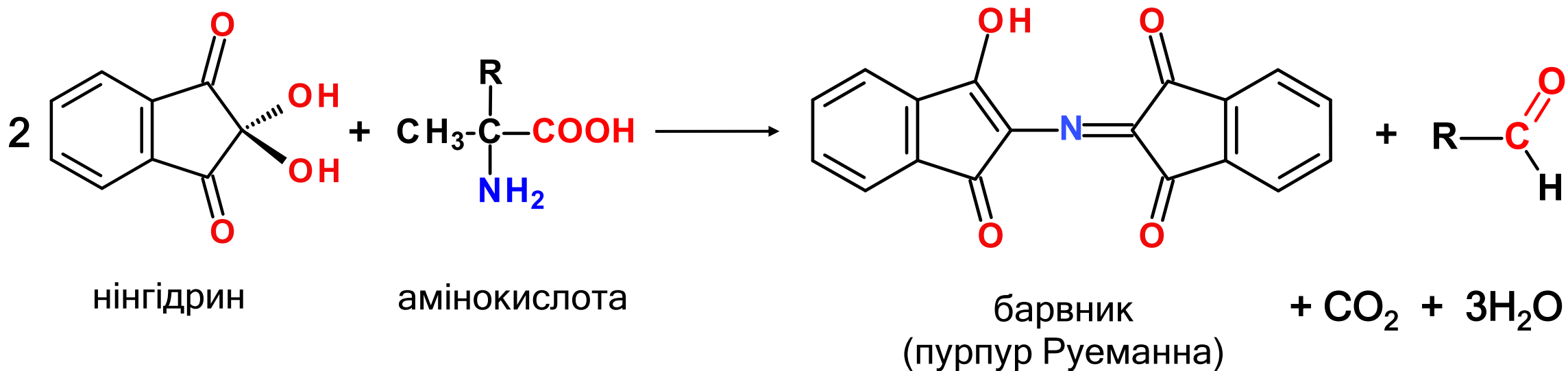

капролактam

ϵ -амінокапронова кислота

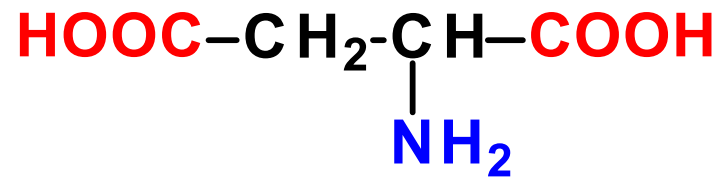
Нінгідринова проба на амінокислоти

7) Якісна реакція на амінокислоти. α -аміногрупи в амінокислотах, пептидах і протеїнах при нагріванні вступають у реакцію з нінгідрином, утворюючи барвник синьо-фіолетового кольору.

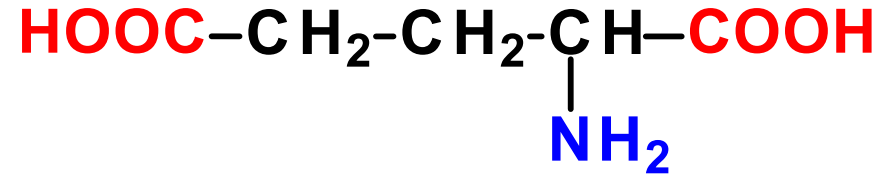

Двоосновні моноамінокислоти

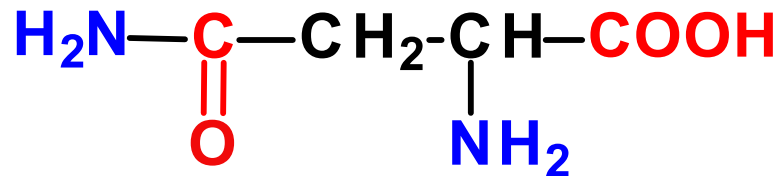
До молекул L(-)-аспарагінової (α -аміноянтарної) кислоти, виділеної із ростків спаржі (від грец. "аспарагус" - спаржа) і L(+)-глутамінової (α -аміноглутарової) кислоти входять два карбоксили і одна аміногрупа; на відміну від одноосновних моноамінокислот вони мають яскраво виражену кислотну реакцію. Неповними амідами цих кислот є L(-)-аспарагін (аспн- або асп-NH₂); L(+)-глутамін (глу-NH₂), які зустрічаються в рослинах.

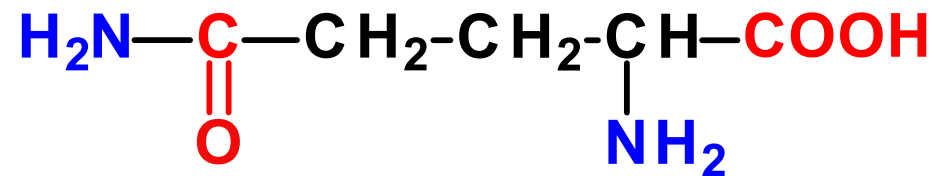
аспарагінова кислота

глутамінова кислота

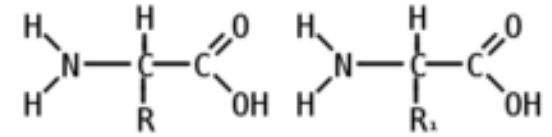
аспарагін

глутамін

Пептиди, поліпептиди і білки

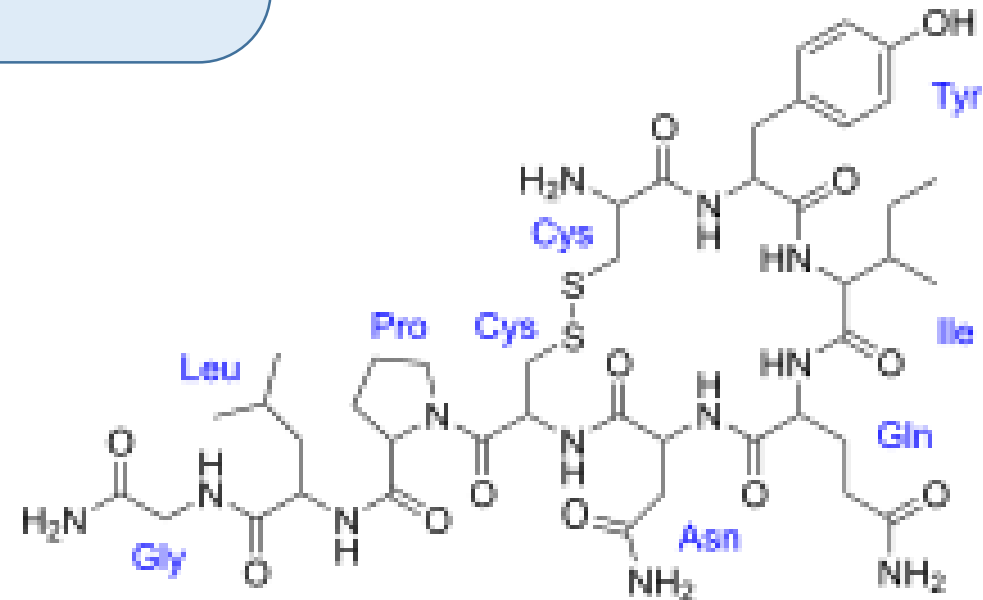
Пептиди (Грець. πέπτος – поживний) – родина природних чи синтетичних хімічних сполук, молекули яких складаються із двох і більше залишків α -амінокислот, з'єднаних між собою у нерозгалужений ланцюг ковалентними пептидними зв'язками $-C(O)-NH-$

Пептиди (або олігопептиди) - 10-20 амінокислотних одиниць.

Поліпептиди – 20-50 амінокислотних одиниць.

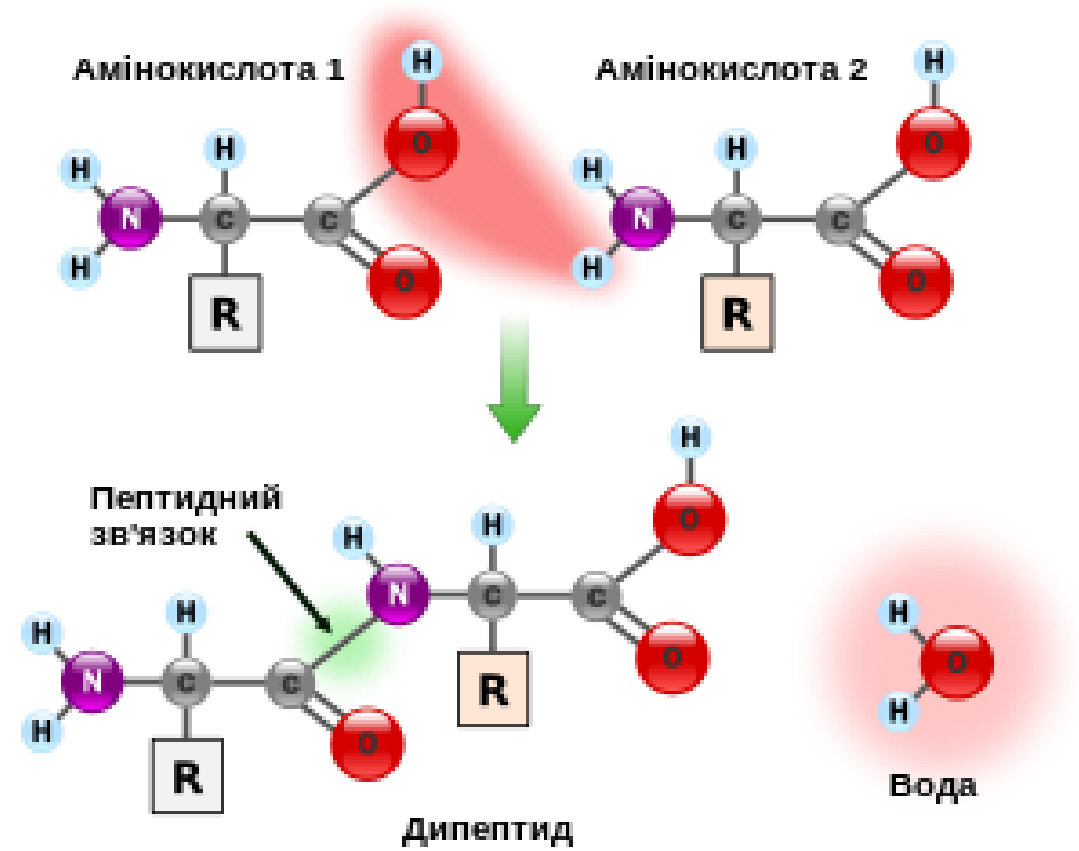
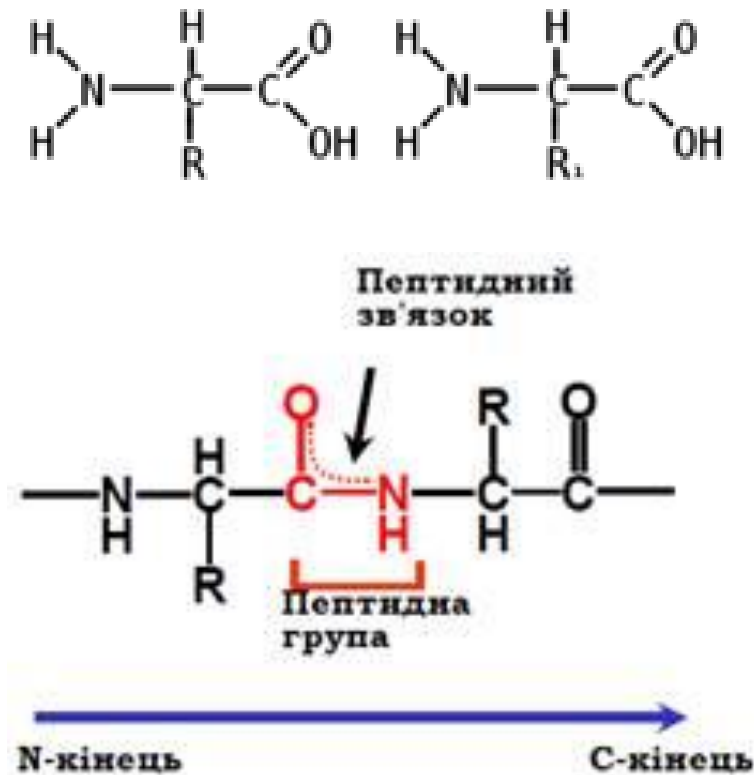
Білки – 50 та більше амінокислотних одиниць

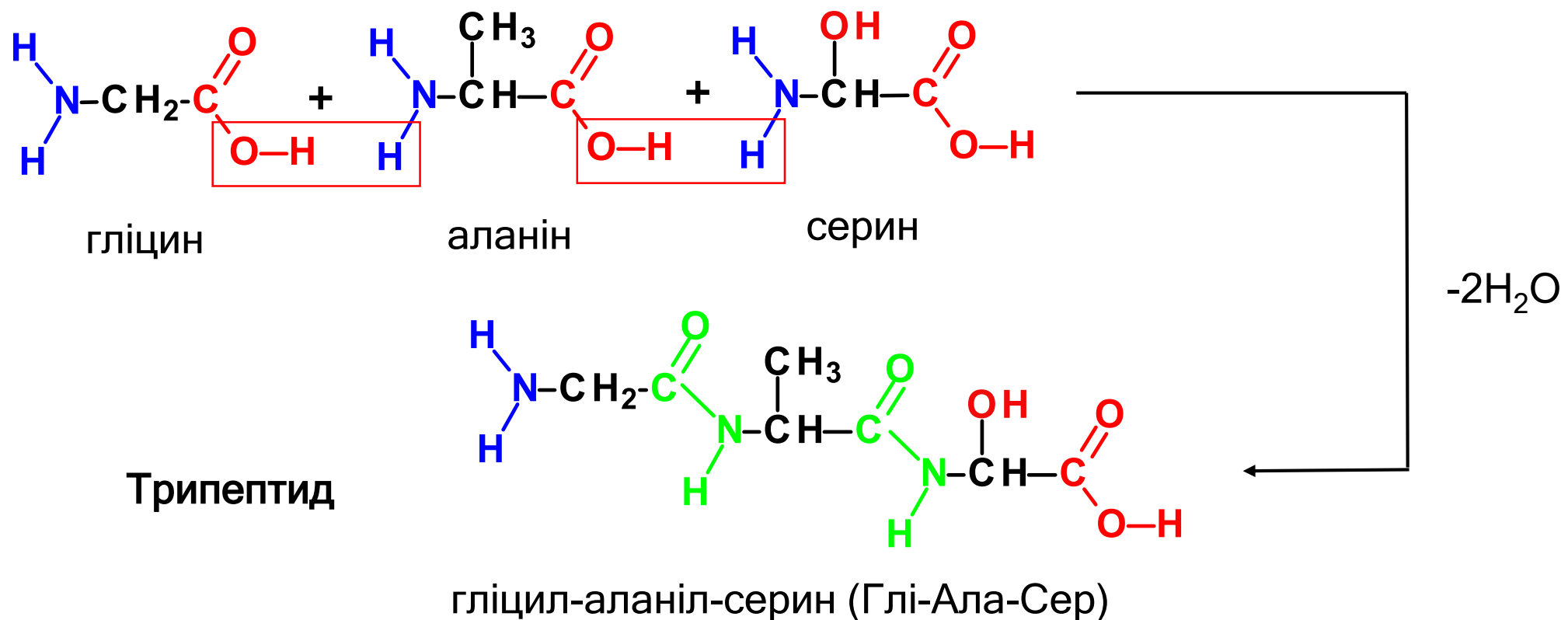
Пептидний зв'язок

Пептидний зв'язок – хімічний зв'язок, що виникає між двома амінокислотами внаслідок реакції конденсації між карбоксильною групою (-COOH) однієї молекули і аміногрупою (-NH₂) іншої, при цьому виділяється одна молекула води (H₂O)

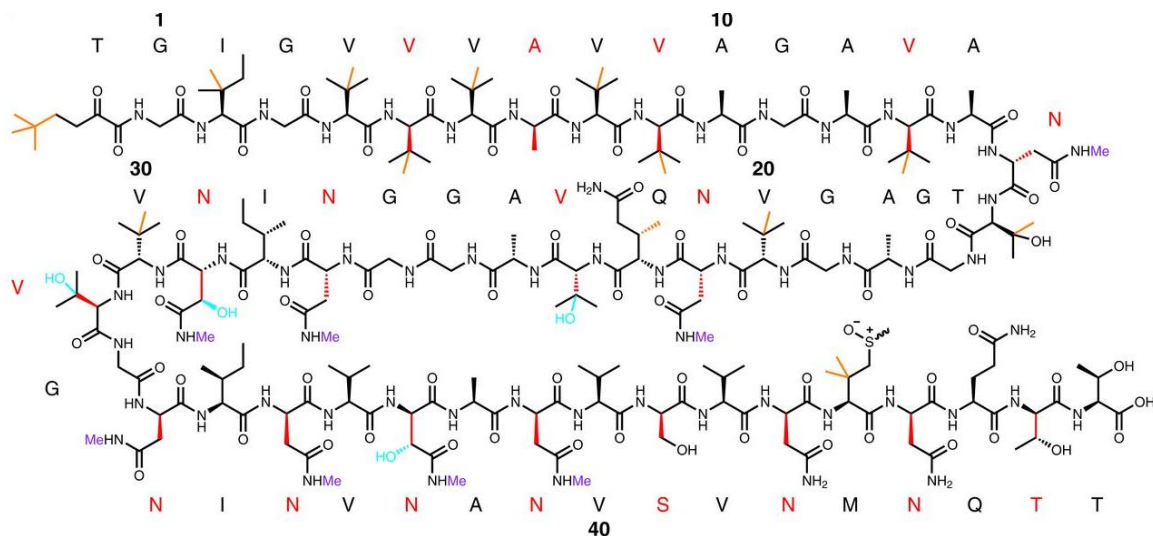
Номенклатура пептидів

Пептидний зв'язок утворюється внаслідок взаємодії карбоксильної групи однієї амінокислоти з аміногрупою іншої амінокислоти. Пептиди, які при цьому утворюються, називаються шляхом перерахування всіх амінокислот.

Пептидна послідовність

Пептидна або амінокислотна послідовність – порядок, в якому амінокислотні залишки, сполучені пептидними зв'язками, лежать в поліпептидному ланцюгу білка або пептиду. Відповідно до загальних правил, пептидна послідовність пишеться з **N-кінця**, тобто кінця, що містить вільну аміногрупу, до **C-кінця**, який містить вільну карбоксильну групу. Пептидна послідовність часто називається білковою послідовністю, якщо вона представляє первинну структуру білка білка.

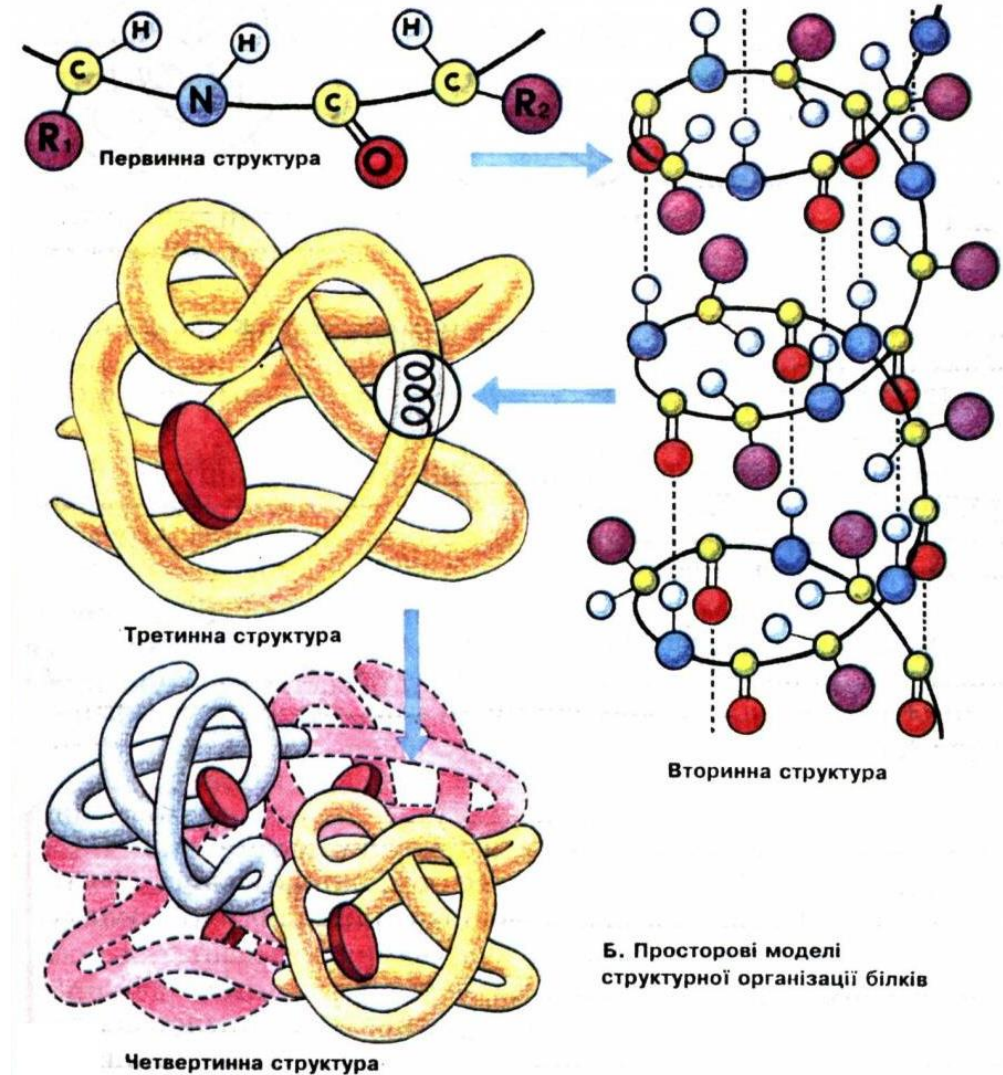
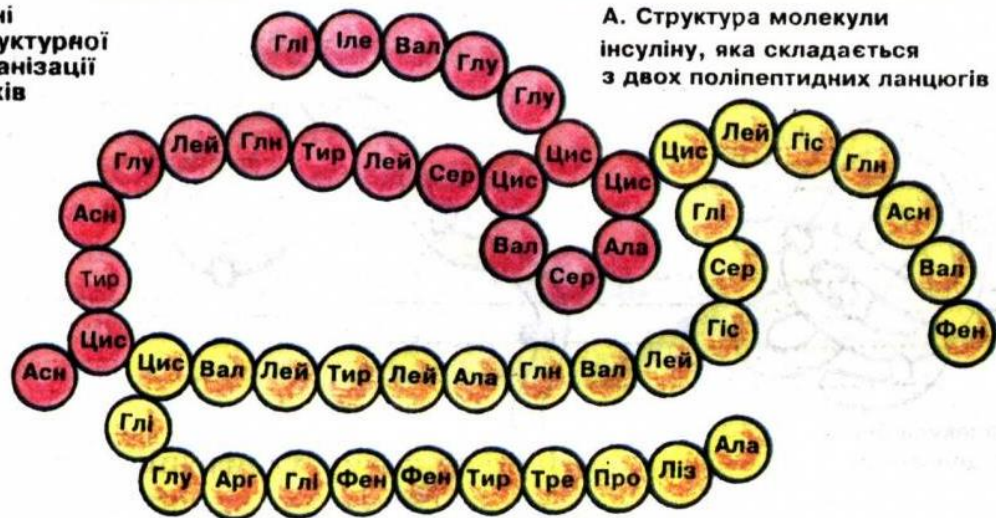


```
MTRFAVLPLSVLLLVLLFLCTESLAKSEESEYDVAVPSCCGFSSPLLIKQWKPIFET  
KFGQISTVQIGNGCGMGPKIHSITLEPNTILLPLLHSDMVFFVDSGSGILNWVDEEA  
KSTEIRLGDVYRLRPGSVFYLQSKPDPFCGAYSSITDLMFGFDETILQSAFGVPEGI IEL  
MRNRTKPPLIVSETLCTPGVANTWQLQPRLLKLFAGSADLVDNKKKKEKKEKVKKAK  
TFNVFESEPDFESPYGRTITINRKDLKVLKGSVMGVSMVNLQTQGSMMGPHWNPWACEISI  
VLKGAGMVRVLRSSISSNTSSECKNVRFKVEEGDIFAVPRLHPMAQMSFNNDSLVFGFT  
TSAKNNPQFLAGEDSALRMLDRQVLAASLVSSVTIDGLLGAQKEAVILECHSCAEGEI  
EKLKVEIERKKIDDERKRRHDERKKEEEEAKREEEERRKREEEEEKRWPPQPPQEEL  
RERQLPMEKEWEMEGEEES
```

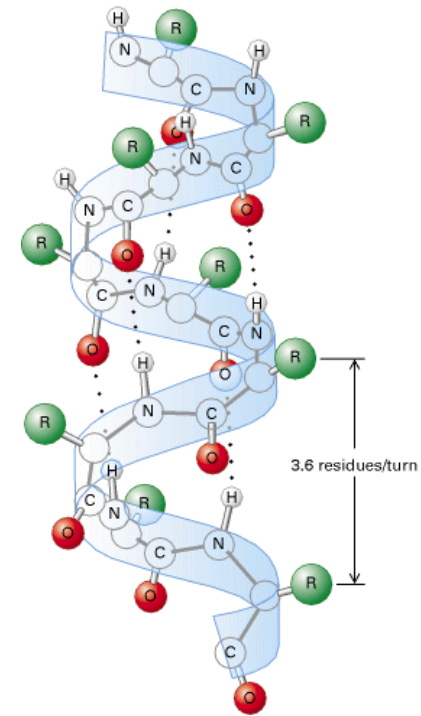
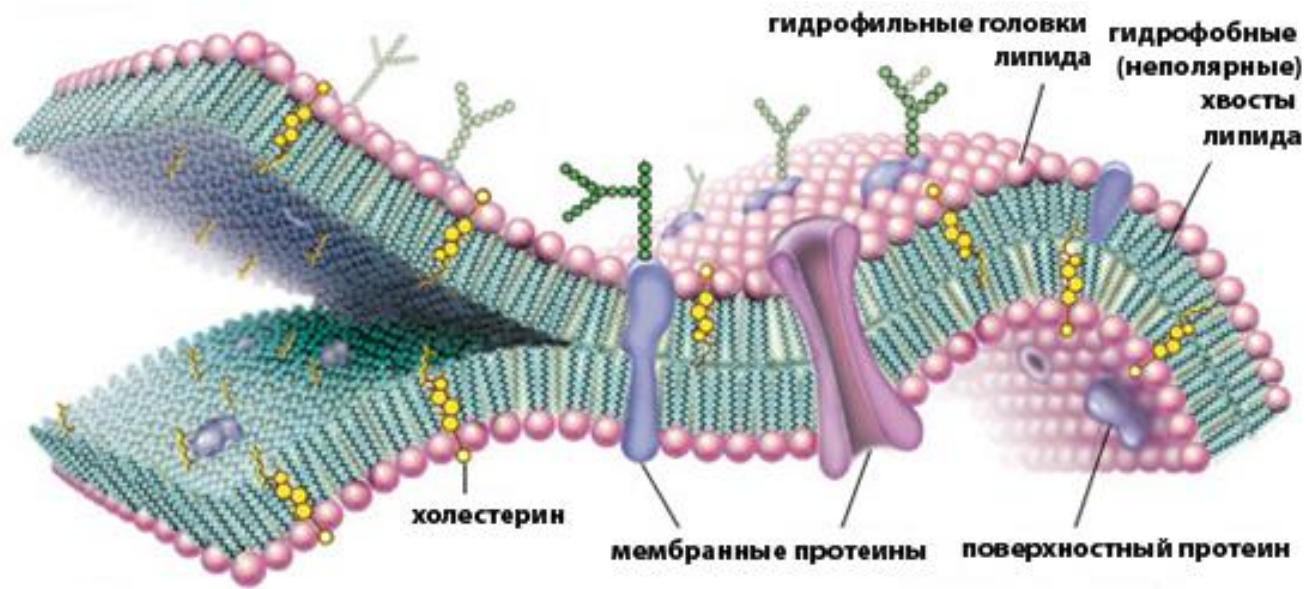
Рівні структурної організації білкової молекули

Відомо чотири рівні структурної організації білків:
первинний, вторинний, третинний і четвертинний.

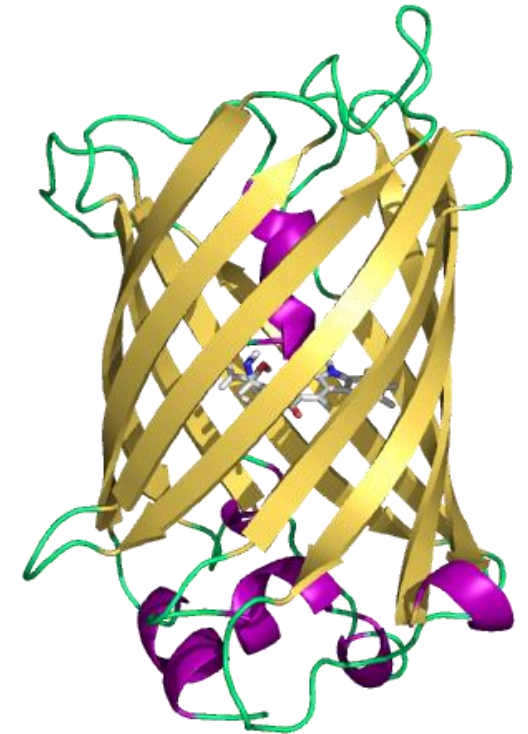
Рівні
структурної
організації
білків

Рівні структурної організації білкової молекули

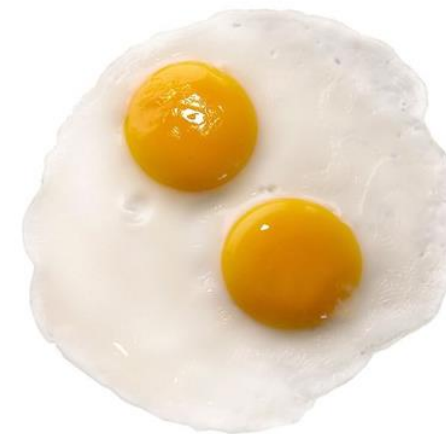
альфа-спіраль
(α -helix)

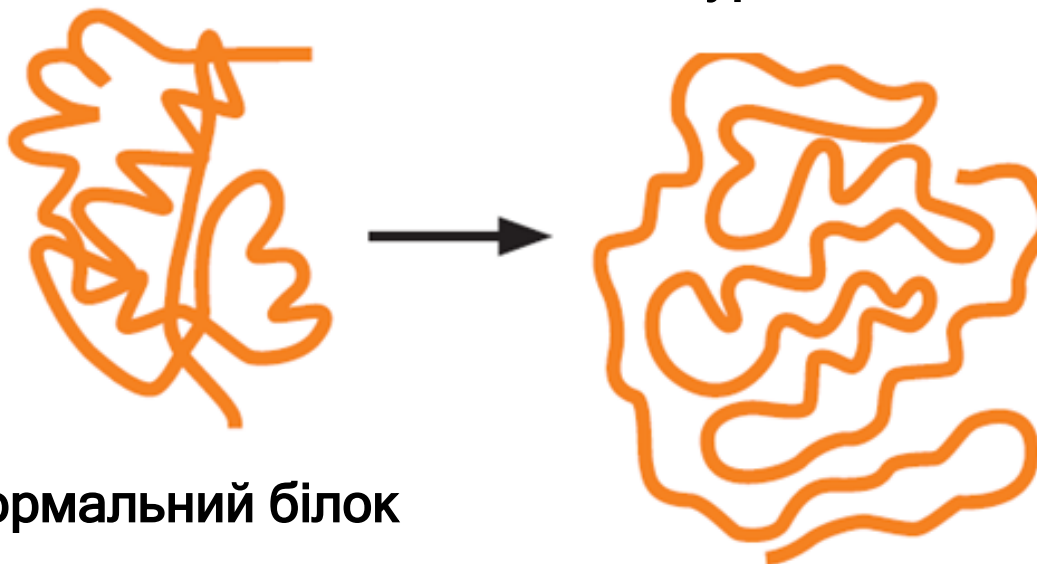
бета-баррель
(β -barrel)

Денатурація білка

Процес порушення природної структури білків, який супроводжується розгортанням поліпептидного ланцюга без зміни його первинної структури, називають **денатурацією** (від лат. *de* – префікс, який означає втрату, і *натура* – природні властивості). Як правило, денатурація має необоротний характер.

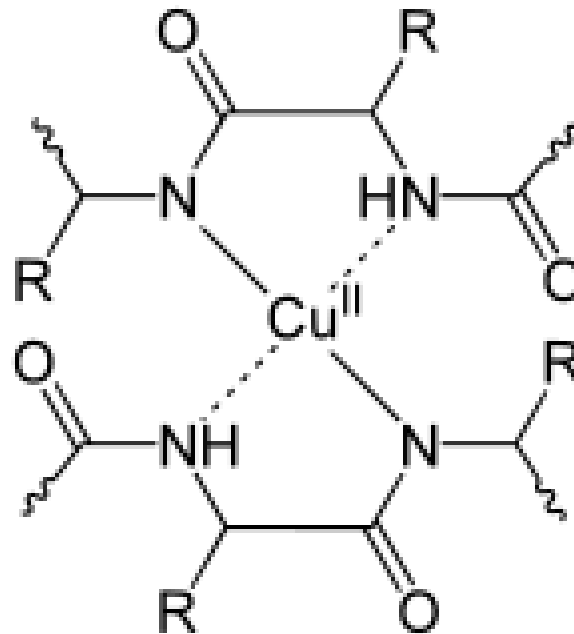
денатурований білок

нормальний білок

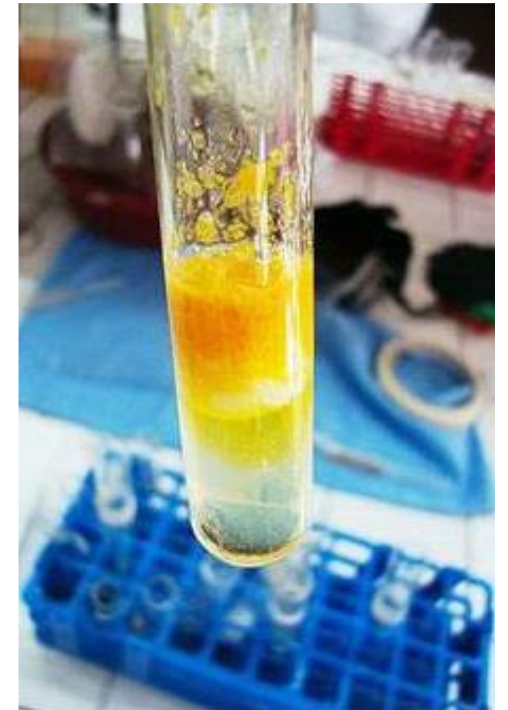
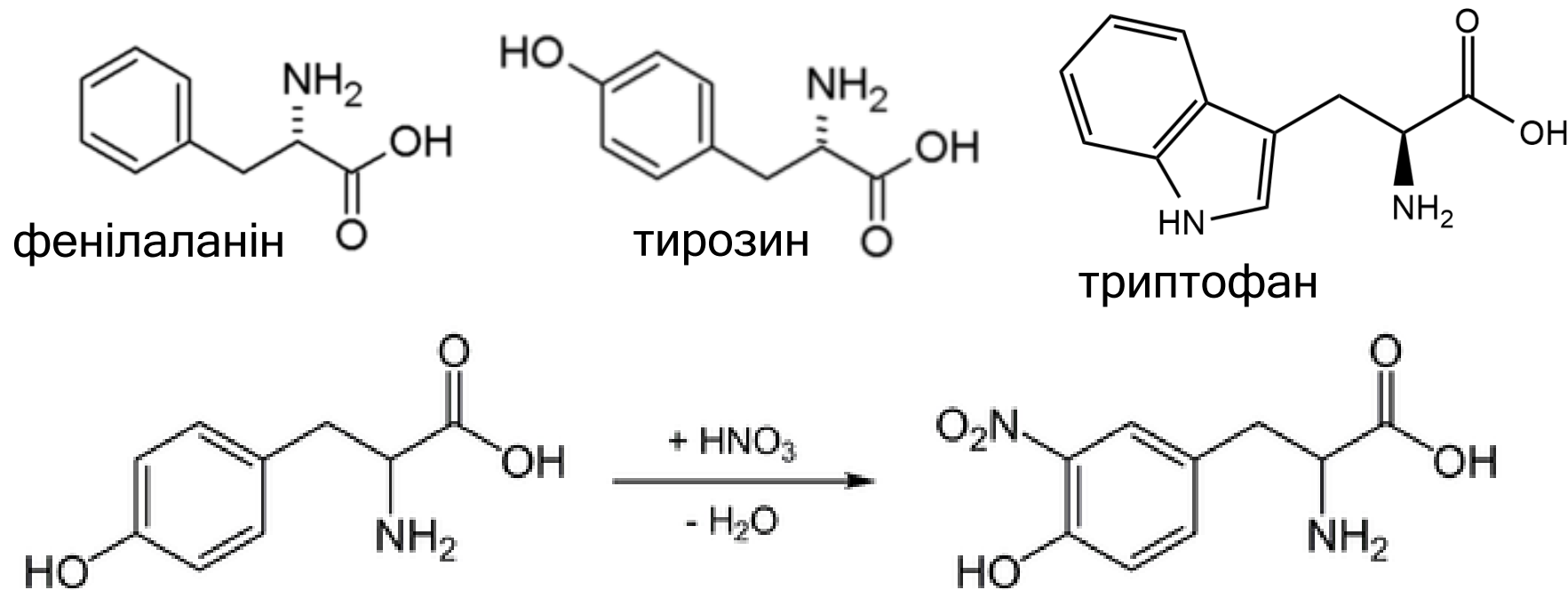
Біуретова реакція

Біуретова реакція (реакція Піотровського) – **якісна реакція** на виявлення пептидів та білків і продуктів їхнього гідролізу (амінокислот). Реакція полягає в утворенні забарвленого комплексу при додаванні до досліджуваного розчину їдкого лугу і, по краплях, незначної кількості **сульфату міді (II)**. При наявності у розчині пептидів (щонайменше трипептидів) та білків Cu^{2+} утворює хелатний комплекс **фіолетового кольору**: координація та зв'язування відбуваються за аміногрупами пептидних зв'язків.

Ксантопротеїнова реакція

Ксантопротеїнова реакція (від грец. *ξανθος* – жовтий і *πρωτεύω* – «на першому місці») – якісна реакція, яка застосовується для визначення наявності ароматичних амінокислот: фенілаланіну, тирозину і триптофану. Визначення полягає в обробці амінокислот концентрованою нітратною кислотою із подальшим нагріванням, в результаті чого утворюються ароматичні нітропохідні, що мають жовте забарвлення, наприклад, похідна тирозину.

Наступна Лекція № 13. Вуглеводи. Моносахариди: рибоза, глюкоза, фруктоза. Дисахариди. Полісахариди.